

ÖPPNA FRITIDS- VERKSAMHETEN

OM BARNKONVENTIONEN

© Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2019

Projektledare: Lena Löfqvist

Text och textredigering: Tove Kjellander, Vinkelrätt, Lena Löfqvist
och Marwa Chebil, MUCF

Underlag till texter: Tove Kjellander, Vinkelrätt

Grafisk form: MUCF

Distribution: MUCF, Liedbergsgatan 4, Box 206, 351 05 Växjö

Webb: www.mucf.se

Tryck: Tryckservice, Ängelholm

FÖRORD

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) ska verka för att unga har meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter. Myndigheten ska även erbjuda kunskapshöjande insatser och stöd till den öppna fritidsverksamheten.

Från och med 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter svensk lag och artikel 31 i barnkonventionen slår fast barns rätt till fritid, vila och lek. Att barnkonventionen blir lag är en central del för ungas rätt att tillhandahålla utvecklande och meningsfulla fritidsaktiviteter.

Fritiden är betydelsefull för unga och barnkonventionen är en viktig del i arbetet med att skapa förutsättningar för alla unga att delta på lika villkor. Den öppna fritidsverksamheten bygger på ungas delaktighet, inflytande, inkludering och trygghet. Myndighetens tidigare undersökningar har visat på upplevda hinder för vissa grupper av unga att delta i fritidsaktiviteter. Därför ställs det krav på trygga och tillgängliga verksamheter med kompetenta vuxna förebilder. Under hösten 2018 genomförde myndigheten en enkätundersökning om kompetens- och utvecklingsbehov i öppen fritidsverksamhet som bland annat visade på

behovet av stöd i arbetet med att inkludera ett barnrätts- och ungdomsperspektiv i öppen fritidsverksamhet.

Med utgångspunkt i detta har myndigheten tagit fram en verktygslåda innehållande tre delar, varav denna del riktar sig till dig som är chef eller verksamhetsledare i öppen fritidsverksamhet. Myndigheten har samlat kunskap om arbetssätt som kan stärka personalens kompetens och verksamhetens arbete med ungas rättigheter. MUCF lyfter även fram förslag på hur verksamheten kan arbeta med trygghet, tillgänglighet, icke-diskriminering, anti-rasism och delaktighet. Du som arbetar i öppen fritidsverksamhet har en viktig roll i att skapa förutsättningar för unga att göra sin röst hörd och att ta vara på sina rättigheter.

Vår förhoppning med detta stödmaterial är att du ska få med dig kunskap och verktyg för att stärka verksamheten – för alla ungas bästa.

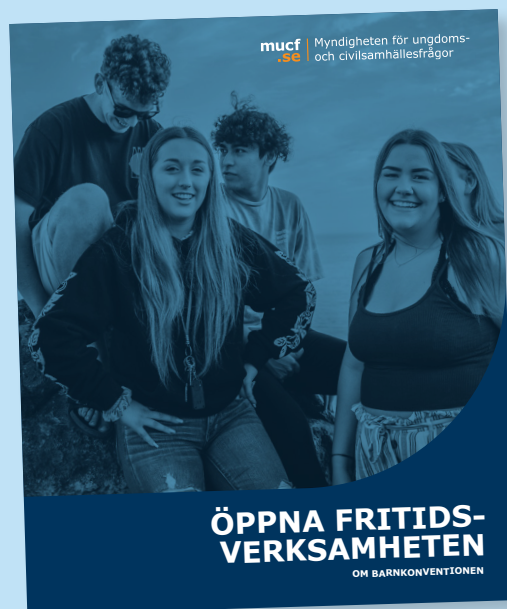
Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

INNEHÅLL

Förord	3
Introduktion – Kom igång	5
Ordlista	6
Vadå barn? Vi jobbar ju med unga!	7
Barnkonventionen	8
Barnrättsspaning för personalgruppen:	11
Fem dilemman att diskutera	12
Hur gör vi när det krockar?	13
Hur gör vi när vi känner oro?	14
Hur gör vi ungas röster hörda?	16
Rätten att få uttrycka sin åsikt och få den beaktad	18
Delaktighetsspaning	21
Hur gör vi verksamheten inkluderande?	22
Hur arbetar vi med icke-diskriminering?	24
Diskriminering, trakasserier och kränkningar	26
Aktiva åtgärder	27
Avslutningsvis	
– barnkonventionen i den öppna fritidsverksamheten	31
Frågor och svar	32
Barnkonventionen i korthet	34

INTRODUKTION – KOM IGÅNG

Det här stödmaterial riktas till dig som är chef eller verksamhetsledare i öppen fritidsverksamhet. Du som chef eller verksamhetsledare kan använda det här stödmaterial på flera olika sätt. Det kan användas för att bygga upp personalens kompetens genom att ni diskuterar ett kapitel i taget på personalmöten eller har det som utgångspunkt för en utbildningsdag om barnkonventionen. Stödmaterial kan också fungera som stöd och inspiration i det dagliga arbetet eller i situationer där ni vill använda barnkonventionen som stöd i arbetet mot diskriminering, anti-rasism och kränkande behandling. Kom ihåg att myndigheten tagit fram en verktygslåda innehållande tre delar om hur barnkonventionen kan bli en självklar del i öppen fritidsverksamhet.

- **Stödmaterial, öppna fritidsverksamheten – om barnkonventionen**
- **En modell för hur ni i personalgruppen kan planera, genomföra, utvärdera och utveckla aktiviteter med stöd i barnkonventionen.**
- **En serie korta filmer som beskriver vikten av öppen fritidsverksamhet och som riktar sig till beslutsfattare på lokal, regional och nationell nivå.**

ORDLISTA

HÄR FÖRKLARAS NÅGRA (SVÅRA) ORD SOM ANVÄNDS I DETTA STÖDMATERIAL.

BARNKONVENTIONEN – är den konvention som detta stödmaterial utgår ifrån. FN:s konvention om barnets rättigheter är specifika rättigheter för alla under 18 år. Konventionen innehåller 54 artiklar som alla är lika viktiga och samverkar med varandra. Se sidan 8.

BARN – är alla människor under 18 år.

UNGA – är enligt Sveriges definition unga mellan 13 och 25 år.

BARNPERSPEKTIV – är när en vuxen sätter sig in i barnets situation för att agera, vidta åtgärder eller fatta ett beslut som berör barn. Till exempel genom att prata med barnet, prata med personer runt barnet, ha koll på forskning och annat som kan ge information om barnets livsvillkor.

BARNETS PERSPEKTIV – är ett perspektiv bara barnet själv kan ha, det är ett perspektiv som barnet själv äger och har rätt att formulera. En vuxen kan ha ett barnperspektiv (se ovan) men barnets perspektiv kan bara barnet ha.

BARNRÄTTSPERSPEKTIV – är ett perspektiv där barns rättigheter är utgångspunkten för beslut och åtgärder som rör barn.

RÄTTIGHETSBASERAT UNGDOMSPERSPEKTIV – är att beslut och processer som rör unga måste utgå från ungas egna röster och kunskap om unga. Det handlar om att ha kunskap och kompetens om ungas livsvillkor. Unga ska ha möjlighet att vara delaktiga, både på eget initiativ och på initiativ av politiker och tjänstepersoner.

BARNKONSEKVENSANALYS – är en analys av vilka följder ett beslut får för barn som grupp eller individ. Analysen behöver bland annat ta hänsyn till barnkonventionens fyra grundprinciper och förutsättningarna för de barn som

berörs. En barnkonsekvensanalys innebär alltid att de barn som berörs direkt eller indirekt har fått möjlighet att uttrycka sin åsikt.

DELAKTIGHET – är i det här stödmaterial definierat som en möjlighet för någon att på ett meningsfullt sätt delta i processer eller beslut. Se sidan 18

INFLYTANDE – är i det här stödmaterialet definierat som när personer har reell påverkan på ett resultat eller beslut.

OROSANMÄLAN – är en anmälan som kan göras till socialtjänsten vid misstanke om att en ung person far illa enligt Socialtjänstlagen kap 14 1§
Se sid 15

FUNKTIONSNEDSÄTTNING – är i det här stödmaterialet definierat som en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Ibland används andra ord istället för funktionsnedsättning som till exempel normbrytande funktionalitet, funktionsvariation eller funkis.

IKKE-DISKRIMINERING – är att alla unga på ett likvärdigt och rättvist sätt ska kunna få tillgång till de möjligheter som finns i till exempelvis er verksamhet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER – är universella och gäller för alla och slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och har samma värde och rättigheter. Barnkonventionen innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn.

BEAKTA – är att tänka på eller ta hänsyn till något, till exempel den unges bästa i en situation.

VADÅ BARN? VI JOBBAR JU MED UNGA!

I barnkonventionens och i lagens mening är en person ett barn till den dagen hen fyller 18 år. I den öppna fritidsverksamheten kallas sällan besökarna för barn. Unga eller ungdomar är ett vanligare ordval. Det gäller också för målgruppen själv – få 17-åringar säger att de är barn.

Men det finns en poäng med att ibland använda ordet barn om alla människor under 18 år, särskilt när vi pratar om barns rättigheter. Många unga tror att barnkonventionen inte gäller dem. Det finns en vanlig missuppfattning om att rättigheterna gäller små barn och att de ”endast” finns till för barn i vissa länder. ”Om den gäller mig – varför heter den inte ungdomskonventionen?” som en sextonåring sa när vi var ute och pratade med unga inför skapandet av det här materialet.

För att unga ska kunna kräva sina rättigheter krävs det att de känner till att de har rättigheter. Om barn och unga under 18 år tror att barnkonventionen bara gäller vissa barn och unga riskerar de alltså att ha sämre tillgång till sina rättigheter.

I det här materialet skriver vi barn när vi beskriver barnkonventionen i sin helhet och barn och unga när vi beskriver besökare i öppna fritidsverksamhet. Några av era besökare är äldre och då gäller inte barnkonventionen för dem. Men många av de arbetssätt som krävs för att leva upp till barnkonventionen är också bra sätt att jobba med för äldre unga.

DEFINITION AV ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

Med öppna fritidsverksamhet avses fritidsgårdar, ungdomens hus eller liknande som unga kan besöka kostnadsfritt och till stora delar själva

välja vad de vill göra. Den öppna fritidsverksamheten kan även ske utanför dessa lokaler i form av exempelvis uppsökande verksamhet eller mobil verksamhet. Verksamheten kan drivas offentligt, ideellt eller privat. I de allra flesta fall finansieras verksamheten av kommunen.

DE UNGDOMSPOLITISKA MÅLEN

I Sverige fattar riksdagen beslut om ungdomspolitiska mål som alla offentliga verksamheter ska arbeta för. De ungdomspolitiska målen säger att unga mellan 13–25 år ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.

FN:S BARNRÄTTSKOMMITTÉS DEFINITION AV FRITID

”Fritid innebär tid då lek eller rekreation kan äga rum. Den definieras som tid som är fri eller utan förpliktelser och som inte innefattar formell utbildning, arbete, ansvar i hemmet, utförande av andra livsuppehållande sysslor eller inblandning i aktiviteter som individen inte själv bestämmer över. Med andra ord handlar det mestadels om egen tid, att användas som barnet själv väljer att använda den.”¹

¹Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 (2013) om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (art. 31) s. 6

BARNKONVENTIONEN

Från och med den 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) lag i Sverige. Men redan 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen och sedan dess har Sverige fört in formuleringar, uttryck och tankesätt från konventionen in i våra lagar och policydokument, från skollagen och socialtjänstlagen till kommunernas demokratipolicys och lokala fritidsplaner. Och nu blir den alltså också lag i Sverige. Du hittar konventionen i korthet längst bak i det här stödmaterialet.

VEM ÄR ETT BARN?

Enligt svensk lag och barnkonventionen är du ett barn till den dag du fyller 18 år. Barnkonventionen gäller alla människor i hela världen under 18 år, lika mycket för en sjuåring i Tanzania, en trettonåring i Japan och en suttonåring i Sverige.

VAD SÄGER KONVENTIONEN?

Barnkonventionen innehåller barns mänskliga rättigheter, beskrivna i 54 artiklar. Konventionen beskriver barn som personer som behöver samhällets stöd och skydd, men också som kapabla personer med rätten att ha inflytande både över sitt eget liv och samhället i

stort. Den slår fast att varje barn har rätt till en meningsfull fritid som de själva får styra över. Den säger att barn har rätt att uttrycka sin åsikt och få den beaktad, både vad gäller barnets eget liv och samhället i stort och den säger att barn har rätt att skyddas mot våld, diskriminering och kränkningar.

BARNETS RÄTTIGHET, VUXNAS SKYLDIGHET

Att arbeta med barn innebär att arbeta med barns rättigheter.

Varje land som har lovat att följa barnkonventionen är skyldigt att säkerställa att barns rättigheter uppfylls. Det betyder att alla som arbetar i det offentliga, till exempel i den öppna fritidsverksamheten är möjliggörare för barn och unga och en viktig pusselbit till att deras rättigheter uppfylls. Rättigheter som delaktighet, inflytande över sitt eget liv, rätten att inte bli diskriminerade, att ha en meningsfull och utvecklande fritid och att delta i samhällsutvecklingen.

HUR RÖR BARNKONVENTIONEN ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET?

Rätten till fritid beskrivs bland annat i artikel 31 i barnkonventionen. Där slås det fast att

varje barn har rätt till lek, vila, fritid och rekreation. I en allmän kommentar där FN beskriver innebörden av artikeln står det bland annat att ” Alla barn bör få åtnjuta dessa rättigheter var de än bor, vilken kulturell bakgrund de än har och oavsett föräldrasituation.” Artikel 31 talar om rätten till fritid som barn och unga själva styr över och hur den kan tillbringas ensam, med andra barn och unga eller med vuxna som ger dem stöd efter behov.

För dig som arbetar i den öppna fritidsverksamheten kan barnkonventionen fungera som ett verktyg för att stärka verksamheten för barn och unga vad gäller till exempel delaktighet, icke-diskriminering och tillgänglighet.

RATIFICERA – är när ett land väljer att ansluta sig till en konvention och lovar att följa den.

TRANSFORMERA – är att föra in en konventions innebörd och formuleringar i nationell lag. Så har Sverige använt barnkonventionen sedan 1990. Det betyder att befintlig lagtext ändras succesivt, så att landet på det sättet lever upp till sitt löfte.

INKORPORERA – är att i sin helhet göra ett internationellt dokument till lag.

GRUNDPRINCIPERNA

Konventionen innehåller 54 artiklar som alla är lika viktiga. Fyra av artiklarna har fått en extra funktion i konventionen och de kan till exempel användas för att göra en översiktlig check på om en verksamhet lever upp till barnkonventionen. De är artikel 2 om icke-diskriminering, artikel 3 om barnets bästa, artikel 6 om liv och utveckling och artikel 12 om att uttrycka sin åsikt och få den beaktad.

TA HJÄLP AV GRUNDPRINCIPERNA

Här nedan kan ni ta stöd i de frågor som ställs under varje artikel för att belysa er verksamhet och uppmärksamma vad ni redan gör och vilka utvecklingsbehov som finns.

Genom att undersöka och bedöma er verksamhet utifrån grundprinciperna kan ni, antingen i verksamhetens helhet eller i en avgränsad del, göra en översiktlig koll på hur väl verksamheten lever upp till barnkonventionen. Grundprinciperna är ett filter eller ett par glasögon som hjälper er att ha ett barnrättsperspektiv i ert arbete.

ARTIKEL 2: ICKE – DISKRIMINERING

Är er verksamhet tillgänglig för barn och unga med olika bakgrund, förutsättningar och behov? Vilka når ni – och vilka når ni inte? Observera att ni inte varje dag, vid varje aktivitet eller varje event behöver nå alla, men ni behöver ta reda på vilka ni inte når för att skapa förutsättningar för att alla ska kunna nå och känna sig välkomna.

ARTIKEL 3: BARNETS BÄSTA

Vilka rutiner finns i er verksamhet för att bedöma vad som är barnets bästa när beslut fattas? Hur väger ni den enskildes bästa

mot gruppens bästa? På vilket sätt jobbar ni inkluderande och icke-diskriminerande när ni bedömer barnets/den unges bästa? Och vilka rutiner har ni för att låta dem komma till tals i bedömningar av deras bästa?

ARTIKEL 6: LIV OCH UTVECKLING

Är er verksamhet trygg och säker? För vilka grupper är den mindre trygg och säker? Barnkonventionen nämner fysisk, psykisk, andlig, moralisk, kulturell och social utveckling. Hur skapas en verksamhet med möjligheter för barn och unga att utvecklas i? Kan det finnas något i verksamheten som hindrar dem från att utvecklas?

ARTIKEL 12: UTTRYCKA SIN ÅSIKT OCH FÅ DEN BEAKTAD

Har barn och unga tillräckligt med information för att bilda sig åsikter och uttrycka dem? På vilket sätt kan de påverka er verksamhet? Vad kan de påverka och vad kan de inte påverka? Hur arbetar ni för att arbetet med delaktighet ska vara inkluderande och icke-diskriminerande? På vilka olika sätt tar ni in deras åsikter och synpunkter i verksamheten?

Använd gärna frågorna och grundprinciperna under diskussionerna med exemplen i stöd-materialets del 2. Där kan du också läsa mer om rätten till delaktighet.

BARNRÄTTSSPANING

för personalgruppen:

- 1| BE ALLA LÄSA** den lättlästa versionen av konventionen (finns längs bak i det här stödmaterialet)
- 2| VÄLJ** i mindre grupper ut 5–10 artiklar som känns extra relevanta i er verksamhet.
- 3| SKRIV UPP** rättigheterna på en whiteboard eller skriv ner dem på ett stort papper.
- 4| DISKUTERA** och skriv upp hur rättigheterna berör er verksamhet. Uppmuntra exempel!
- 5| AVSLUTA** med att diskutera hur rättigheterna hör ihop och förstärker varandra. Dra streck mellan de rättigheter som ni hittar kopplingar mellan. (Det finns kopplingar mellan alla rättigheter – försök hitta så många som möjligt!)

STÖD TILL SAMTALSLEDAREN

Du som leder diskussionen kan påminna deltagarna om att alla konventionens artiklar är lika viktiga och att rättigheterna ska ses som en helhet. Arbeta också för att hålla diskussionerna så nära verksamheten som möjligt och uppmuntra hela tiden deltagarna att hitta exempel från vardagen för att exemplifiera. Övningen ska stärka er i att se på vilket sätt ni redan idag arbetar med barnkonventionen och visa på hur rättigheterna hänger ihop.

FEM DILEMMAN ATT DISKUTERA

Hur gör vi?

INNAN NI BÖRJAR

De dilemman som diskuteras i det här stöd-materialet bygger på information och förslag från fritidsledare, annan personal och unga som besöker verksamheterna. Hur den öppna fritidsverksamheten ser ut skiljer sig från plats till plats. De olika förutsättningarna gör att dessa dilemman kan behöva anpassas för att de ska kännas helt relevanta. Oavsett verksamhetens utformning är det viktigt att slå fast frågor som anmälningsplikt, diskriminering och delaktighet alltid gäller i öppen fritidsverksamhet.

Nu följer fem dilemman och varje dilemma har några diskussionsfrågor som kan diskuteras i personalgruppen. I anslutning till frågorna finns det underlag till dig som är samtalsledare samt råd om vad ni behöver ha på plats och andra tips för en bra verksamhet med stöd i ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. Du som samtalsledare behöver läsa igenom stödet inför varje diskussion för att vara förberedd på de frågor som kan komma upp. I några dilemman finns inget givet rätt eller fel, men i andra finns det ett rätt svar som du kan behöva förtydliga. Ett sådant exempel är att all personal i öppen

fritidsverksamhet har anmälningsplikt.

Som samtalsledare ansvarar du också för att fånga upp frågor som behöver diskuteras vidare eller som kräver åtgärder. Avsluta gärna varje diskussion med att se vilka av punkterna på ”Ni behöver göra”-listan som ni uppfyller och vilka ni behöver jobba vidare med.

”Det som är unikt för oss, för vår verksamhet är tid. Tiden! Vi har tid med ungdomarna, vi kan sitta och snacka fyra timmar i sträck och sedan fortsätta samtalet nästa dag. Var finns det annars vuxna som kan det?”

/ Fritidsledare

HUR GÖR VI NÄR DET KROCKAR?

- En besökare som ofta brukar vara i verksamheten kommer in tillsammans med ett gäng kompisar. Du vet att hen har det jobbigt med relationer och att er verksamhet är ett av få ställen där hen känner sig trygg. Ni har en bra relation och hen har öppnat sig för dig och berättat om sin situation flera gånger. Den här kvällen märker du ganska snabbt att hen är uppe i varv, och efter en stund hör du hen använda mycket kränkande ord om några andra besökare i lokalen. Det är en orolig stämning.

DISKUSSIONSFRÅGOR FÖR PERSONALGRUPPEN

- Vad skulle du göra i situationen?
- Skulle all personal göra på samma sätt?
- Vilka rättigheter i barnkonventionen är intressanta i det här fallet?
- Försök hitta fler sätt som ni skulle kunna hantera situationen på? Vad vore bra och mindre bra med andra sätt?
- Hur kan ni se till att situationen inte uppstår igen – både på kort och lång sikt?
- Hur tänker ni kring en persons rätt och behov av en trygg plats kontra resten av gruppens rätt till en trygg plats fri från kränkningar?

STÖD TILL SAMTALSLEDAREN

Problematiska frågan i diskussionerna, för den är inte enkel och det finns flera olika sätt att lösa den. När olika personers rättigheter

ställs emot varandra ställs det höga krav på oss som är ansvariga för att se till att människors rättigheter uppfylls. Du som anställd i en kommunal verksamhet ska arbeta för att barns och ungas rättigheter uppfylls. Det är vår uppgift att säkerställa rättigheterna för både individen och gruppen.

DET HÄR BEHÖVER NI GÖRA:

- Ha en plan för hur ni arbetar för att hindra att situationer likt den ovan uppstår, samt hur ni ska agera om en kränkning har skett. Läs mer om det under avsnittet Diskriminering, trakasserier och kränkningar på sid 26
- Om ni har regler kopplat till språkbruk och kränkningar som gör att besökare måste lämna är det mycket viktigt att ni följer upp vilka konsekvenser beslutet för med sig både för individen och gruppen. Att stänga av en person är att begränsa den personens rätt till meningsfull fritid och trygghet. Uppföljningen behöver inkludera barnets eget perspektiv.

TIPS

Diskutera rättighetskrockar tillsammans i personalgruppen - och med era besökare. Läs barnkonventionen och leta krockar. Vilka olika krockar kan ni komma på och hur kan de hanteras? Kan till exempel rätten till fritid krocka med rätten till skola? Sträva efter en öppen och kreativ diskussion!

HUR GÖR VI NÄR VI KÄNNER ORO?

- En besökare berättar för dig om en jobbig situation hemma. Du vet sedan tidigare att hen har haft det svårt med relationen till sina föräldrar. Under samtalet börjar hen berätta om saker som gör att du förstår att du kommer behöva göra en orosanmälan till socialtjänsten.
- Men du är osäker på om hen vet om att du har anmälningsplikt.

DISKUSSIONSFRÅGOR FÖR PERSONALGRUPPEN

- Hur skulle du göra i den här situationen?
- Finns det några problem med det sätt ni brukar lösa den här situationen på? Finns det andra sätt att lösa den på?
- Vet era besökare i verksamheten idag att personalen har anmälningsplikt?
- Varför är det viktigt att era besökare vet att ni har anmälningsplikt?
- Hur fungerar samarbetet med socialtjänsten i kommunen idag? Vad skulle ni kunna göra för att det ska bli bättre/ännu bättre?

STÖD TILL SAMTALSLEDAREN

Ett vanligt sätt att hantera exemplet ovan är att stoppa samtalet, informera om läget och sedan försöka starta samtalet igen. Så kan man lösa problemet i stunden, men de som besöker er verksamhet har rätt att veta vilka förutsättningar som gäller redan från början. Dock är anmälningsplikten något som många barn och unga har dålig koll på - både att den finns och vad det innebär. Dessutom har socialtjänsten

ibland dåligt rykte bland barn och unga och det kan finnas rädsla för vad en orosanmälan betyder och kan leda till.

I er verksamhet är det självklart viktigt att ha gränser för ert uppdrag och att det är tydligt var ert ansvar börjar och när någon annans ansvar, till exempel skolans och socialtjänstens, tar vid. För barns och ungas bästa är samverkan och samsyn mellan verksamheterna viktigt.

DET HÄR BEHÖVER NI GÖRA:

- Ha rutiner för att informera era besökare om verksamheten, förhållningsregler och vad de kan förvänta sig av verksamheten och er vuxna. I det ingår att informera om att ni har anmälningsplikt och vad det innebär.
- Ha tydliga rutiner för hur ni gör orosanmälningar och säkerställ att all personal (även till exempel extrapersonal) känner till att de har anmälningsplikt enligt socialtjänstlagen, vad det innebär och vem som ansvarar för att anmälan görs. Repetera informationen med jämna mellanrum.

TIPS PÅ HUR NI KAN ARBETA VIDARE:

Bjud in till kunskapsinhämtning och samverkan med socialtjänsten i din kommun. Genom att synliggöra och prata öppet om socialtjänstens arbete kan ni bidra till att avdramatisera socialtjänstens arbete för era besökare. Socialtjänsten finns till för att ge stöd till barn, unga och familjer som behöver det.

- Skapa möten! I många kommuner fungerar

fältassistenterna som en länk mellan socialtjänsten och den öppna fritidsverksamheten. Bjud in varandra, ordna aktiviteter tillsammans och lyft varandras verksamheter.

- Gör en lista på stöttande verksamheter som finns i er kommun. Det kan vara ungdomsmottagningar, öppen verksamhet via socialtjänst eller insatser från civilsamhället.
- Bjud in lokala aktörer som möter barn och unga för att diskutera exemplen i det här stödmaterialet. Tillsammans kan ni förtydliga och fördjupa förståelsen för era olika roller.

ANMÄLNINGSPLIKT ENLIGT SOCIALTJÄNSTLAGEN

Alla som arbetar med unga i öppen fritidsverksamhet har anmälningsplikt. Det betyder att du behöver göra en anmälan till socialtjänsten om du misstänker att ett barn/en ung person far illa eller riskerar att fara illa. Det är inte din uppgift att utreda situationen om du känner oro för en person, det ska socialtjänsten göra.

När du har gjort en orosanmälan så bedömer socialtjänsten om en utredning ska inledas. Om det behövs så kan socialtjänsten sedan erbjuda stöd till barnet/den unge och dess anhöriga. Du som gör en anmälan kan normalt få veta att din anmälan har tagits emot, av vem och om det har eller inte har inletts en utredning. Men socialtjänstens verksamhet styrs av stark sekretess så de gör alltid en bedömning om de kan lämna ut information eller inte. På Socialstyrelsens hemsida kan du läsa mer om orosanmälan. Tänk på att ju bättre koll du har på vad som gäller vid en orosanmälan, vad socialtjänsten gör och hur rutinerna i just din kommun ser ut – desto bättre kan du förklara för barn och unga vad det innebär.

I samverkan kring barn och unga i behov av

”Om de berättar att de har anmälningsplikt, det kan göra att man inte vågar berätta, man kanske bara vill ha tips liksom. Fast samtidigt är det ju bättre att veta, jag vet inte riktigt vad det betyder och det skulle de kunna förklara”

/ Ung besökare i öppen fritidsverksamhet

Samhällets stöd kan socialtjänsten samverka med till exempel skolan, polisen och den öppna fritidsverksamheten. Sekretesslagstiftningen hindrar alltså inte generellt att fritidsledare medverkar, men däremot ska inte fler vuxna än vad som är nödvändigt delta i samverkan.

HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Vissa barn och unga växer upp med begränsningar i hur de får leva. Vårdnadshavare och familj kan ha strikta regler som de känner sig tvingade att leva efter. Detta kan i vissa fall benämnas som hedersrelaterat förtryck. Det är viktigt för dig att känna till då det bland annat kan betyda att vissa barn och unga behöver besöka er verksamhet utan att familj och anhöriga känner till det. Om du vill få mer kunskap samt råd och stöd kan du kontakta ungdomsmottagningen eller organisationer som ger stöd till utsatta barn och unga. Om du är orolig för att ett barn/en ung person är utsatt för hedersrelaterat förtryck eller våld ska alltid en orosanmälan göras. Du kan även kontakta polisen som kan förklara vilka situationer som kan ligga till grund för en polisanmälan.

HUR GÖR VI UNGAS RÖSTER HÖRDA?

- Ni har svårt att få besökarna att ta initiativ i verksamheten. Tidigare var det en grupp som ordnade det mesta men sedan de slutat att besöka er verksamhet är det i princip bara caféverksamheten som de unga driver. Det kommer inga eller få idéer på hur den ska utvecklas. Ni har många besökare och det ni vuxna hittar på är uppskattat, men ni upplever inte att besökarna är intresserade av att vara med och skapa och utveckla verksamheten.

DISKUSSIONSFRÅGOR TILL GRUPPEN

- Hur skulle du göra i den här situationen?
- Hur kan ni jobba för att situationen inte ska uppstå?
- Vad betyder rätten att göra sin röst hörd och få sin åsikt beaktad enligt dig/er?
- Vilka unga är idag delaktiga i er verksamhet – och vilka är det inte?
- Hur kan ni arbeta för att fler unga och olika grupper av unga ska vara delaktiga i verksamheten?

STÖD TILL SAMTALSLEDAREN

Här är det viktigt att ha fokus på att skapa förutsättningar för delaktighet. Det kan handla om information, stärkande arbete och långsiktiga planer för att skapa bättre och tydligare möjligheter för alla barn och unga. Att ha ett icke-diskrimineringsperspektiv

är viktigt, liksom att det inte finns någon skyldighet att delta för den som inte vill. Efter diskussionen kan ni gärna gå vidare till delaktighetsspaningen på nästa sida för att diskutera inom vilka områden besökarna kan vara delaktiga i verksamheten och vad som krävs av er.

DET HÄR BEHÖVER NI GÖRA:

- Arbeta för att alla era besökare ska veta och förstå hur de kan göra sin röst hörd. I barnkonventionen och de ungdomspolitiska målen är det tydligt att barn och unga har rätt att vara delaktiga i samhället. Information och tydlighet är ofta en förutsättning för delaktighet.
- Arbeta med ett icke-diskriminerande förhållningssätt kopplat till barns rätt att bli hörda i enlighet med barnkonventionens artikel 2 och 12.

TIPS PÅ HUR NI KAN ARBETA VIDARE:

Tänk på delaktighet som en tårta med många olika tårtbitar. Ni kan jobba med enkäter, enstaka fokusgrupper, långsiktiga mål, projektgrupper, föreningar och öppenhet för spontana initiativ från individer. Ingen av tårtbitarna räcker ensam för att leva upp till rätten till delaktighet, men tillsammans kan det bli en bra mix i er verksamhet. Använder ni ett kvalitetsuppföljningssystem kan ni arbeta för att synliggöra delaktighet i systemet.

RÄTTEN ATT FÅ UTTRYCKA SIN ÅSIKT OCH FÅ DEN BEAKTAD

– Delaktighet

Artikel 12 i barnkonventionen lyfter rätten att uttrycka sin åsikt och få den beaktad. Ordet delaktighet nämns inte i artikeln, utan det är beskrivet som möjligheten att bilda sig en åsikt, att uttrycka den på ett sätt som passar och att få åsikten beaktad med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad. Men det finns också många andra artiklar i konventionen som är kopplade till delaktighet. Till exempel barns yttrandefrihet, rätten till information, mötesfrihet och rätten att delta i föreningar.

MER ÄN ATT BESTÄMMA!

Delaktighet är alltså inte det samma som att bestämma. Det är mer än så. Det krävs att barn och unga har tillräcklig kunskap och information för att bilda sig åsikter. Att de får tid och utrymme att faktiskt bilda sig åsikter (eller att välja att låta bli). Det kräver också att det finns olika sätt för dem att uttrycka sina åsikter. En del kanske behöver träffas i en mindre grupp flera gånger och andra kanske gillar möten i storgruppsformat. Någon kanske vill skriva och andra kan uttrycka sig bäst genom bild och lek. Barn och unga med till exempel behov av kommunikationsstöd kan ha behov av att uttrycka sina åsikter på ett specifikt sätt. För att ett barn/en ung person ska ha varit delaktig enligt barnkonventionen krävs också att hen har blivit lyssnad till, och att hen har fått tydlig återkoppling på hur åsikterna har beaktats. Det här kan låta svårt och komplicerat, men ni som arbetar i den öppna fritidsverksamheten gör det här hela tiden – ofta utan att tänka på det.

RÄTTEN TILL DELAKTIGHET

Rätten till att delta gäller alla barn och unga. Det är också en del av de ungdomspolitiska målen att unga ska ha makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Det betyder att ni ska jobba för att varje barn och ung person ska kunna påverka inte bara sitt liv utan också saker som sker i samhället runt dem. Att det gäller varje barn och ung person ställer krav på oss. Barn och unga med funktionsnedsättningar, barn och unga som lever i s.k. socialt utsatta områden, barn och unga som lever i fattigdom, barn och unga som är nyanlända och barn och unga som lever i familjer där det finns hedersrelaterat förtryck är bara några exempel på grupper som ni behöver arbeta aktivt med att inkludera.

FRIVILLIGHET

Att delta aktivt och att göra sin röst hörd är en rättighet, men inte en skyldighet för barn och unga. Det är alltså helt okej att välja att inte delta, att inte uttrycka en åsikt och att inte vilja ha inflytande. Ni ska självklart jobba aktivt för att inkludera, men glöm inte bort att deltagandet måste vara frivilligt.

BEMÖTANDE OCH SYNSÄTT

Det bemötande ni ger barn och unga är en nyckel till ett framgångsrikt arbete med delaktighet. Ni behöver i alla samtal med förvänta er att de kan vilja bidra och därför måste ni vara beredda att lyssna. Många barn och unga uttrycker att de sällan känner sig

BARN OCH UNGA

TILLSAMMANS

PERSONALEN

lyssnade till och att vuxna inte tar dem på allvar. Ett positivt synsätt på barn och unga både som grupp och individer ska vara självklart i öppen fritidsverksamhet.

KOM IGÅNG MED ATT ARBETA MED DELAKTIGT

Börja med att dela in verksamheten i tre delar. Den som barn och unga kan bestämma över

själva, den som ni bestämmer över tillsammans och den som personalen bestämmer över. Det är bra om ni både för er själva i personalgruppen och tillsammans med era besökare diskuterar vilka delar av verksamheten som passar i vilken box. En del frågor kommer att växla mellan de olika boxarna så det är smart att alltid se arbetet som en pågående process som är öppen för förändringar.

FYRA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT NÅ DELAKTIGHET

Tydlighet – Alla som deltar har rätt att veta vad det är de deltar i, vilka möjligheter det finns att påverka och hur processen kommer att se ut.

Icke-diskriminering – Ett aktivt och kontinuerligt arbete för att motverka alla former av diskriminering. Vilka deltar och vilka gör det inte? Vi behöver alltid förbättra arbetet för att fler personer och grupper ska komma till tals.

Relevans – De frågor som diskuteras måste vara relevanta för de barn och unga som deltar om de ska vilja delta.

Respekt – Respektera både besökarna och deras åsikter. Genom att vara nyfiken och öppen för vad besökarna kommer att uttrycka kan ni skapa en miljö där fler känner sig trygga att uttrycka sina åsikter.

DELAKTIGHET

– en process i fem steg:

När barn och unga är delaktiga i beslut finns det fem steg som är viktiga delar i processen. Ibland går de fem stegen blixtnabbt under ett samtal i fritidsgårdens hall och ibland är det långa processer som tar flera månader. Delaktighet är inte något ni blir klara med eller kan bocka av på en checklista. Det är en uppgift som ni arbetar med för att förverkliga varje dag.

INFORMATION

Relevant och anpassad information om vilka förutsättningar som gäller.

ÅTERKOPPLING PÅ RESULTATET

FÅ ÅSIKTEN BEAKTAD

UTTRYCKA ÅSIKT

På ett sätt som fungerar för barnet eller den unga.

BILDA ÅSIKT
Ensam eller tillsammans med andra.

DELAKTIGHETSSPANING

– övning för personalgruppen

1 | ANVÄND POST-IT LAPPAR och be alla att skriva ner områden där besökarna är delaktiga i beslut eller i att skapa verksamhet. Läs upp lapparna för varandra och ta bort eventuella dubletter.

2 | DISKUTERA INOM VILKA områden ni skulle kunna utveckla arbetet med delaktighet. Använd era egna lappar och punkterna nedan som utgångspunkt för diskussionen, men lägg gärna till fler om ni märker att något fattas. Meningen med diskussionen är inte att barn och unga ska vara delaktiga i allt, utan att ni ska diskutera vilka gränser ni har för arbetet med delaktighet.

- Löpande verksamhetsplanering på lång och kort sikt
- Lovplaneringar och större event
- Lokalernas utformning
- Målgrupp för delar av verksamheten (textjejkvällar, hbtq-kvällar etc.)
- Öppetider
- Utvärdera verksamheten ur ett rättighetsperspektiv, tex avseende trygghet, tillgänglighet, icke-diskriminering och delaktighet
- Utveckling av verksamheten
- Utvärdering av personalen på individnivå
- Lönesättning av personal
- Trivselregler
- Regler kring orosanmälningar

- Rekrytering av ny personal
- Budget för hela verksamheten
- Budget för delar av verksamheten
- Marknadsföring av verksamheten

3 | NU SKA NI BLI MER SPECIFIKA och prata om vem som bestämmer vad. Rita upp de tre boxarna (eller använd riktiga lådor) och diskutera tillsammans vilka frågor där barn och unga bestämmer, där ni bestämmer tillsammans och där endast ni i personalgruppen bestämmer.

4 | AVSLUTA DISKUSSIONERNA med att gemensamt välja en eller ett par lappar som ni skulle vilja flytta till en annan box och diskutera hur ni skulle kunna göra det.

STÖD TILL SAMTALSLEDAREN

Skillnaden mellan delaktighet, inflytande och att bestämma kan vara lite svår. Använd gärna konkreta exempel för att förtydliga. Många lappar kommer att passa in i flera boxar, lite beroende på situation. Som samtalsledare är det din roll att driva diskussionerna vidare och hålla dem nära er verklighet för att ni ska ha så mycket nytta som möjligt av diskussionerna.

TIPS FÖR UTVECKLING!

Gör gärna övningen först med personalgruppen och sedan med besökarna i er verksamhet.

HUR GÖR VI VERKSAMHETEN INKLUDERANDE?

- Ni har en stor grupp besökare som är mycket engagerade i verksamheten och de har startat en arrangörsgrupp på fritidsgården som ofta ordnar event och temakvällar. De är drivna och har bland annat sökt och fått pengar för flera projekt och event. Men det är i princip alltid samma grupp av barn och unga som kommer på aktiviteterna. Er uppfattning är även att det är besökare med samma bakgrund och sociala status, som arrangörsgruppen, som deltar i aktiviteterna.

DISKUSSIONSFRÅGOR TILL PERSONALGRUPPEN:

- Hur skulle du göra i den här situationen?
- På vilket sätt är det ett problem att de unga arrangerar aktiviteter utan att jobba aktivt med inkludering?
- Är det ert ansvar att aktiviteterna är inkluderande och når olika grupper av unga – även när aktiviteterna planeras och genomförs av de unga själva?
- Hur kan ni arbeta på lång sikt för att inte hamna i den här situationen?

STÖD TILL SAMTALSLEDAREN

Det finns flera olika sätt att se på det här exemplet och som samtalsledare kan du uppmuntra personalgruppen till att hitta många olika svar. Exemplet ovan behöver inte vara något problem men om aktiviteterna upplevs som

exkluderande och utesluter vissa grupper så måste ni agera omedelbart och kraftfullt. Det är ert ansvar (se sid 26 om diskriminering). Handlar det mer om att nå ut till fler grupper av barn och unga kan ni arbeta tillsammans med besökarna för att nå bredare. Ibland kan det handla om utbildning och att sätta upp gemensamma mål, ibland om att villkora pengar till aktiviteten. Men alla aktiviteter måste inte nå ut till alla, utan ibland är det bra nog att nå en viss grupp. Problemet uppstår om det alltid är samma grupp som nås och samma grupper som utesluts – då behöver ni agera.

DET HÄR BEHÖVER NI GÖRA:

- Se till att det ställs tydliga krav på besökarnas egna aktiviteter. Har ni krav på att flera olika målgrupper nås måste det framgå från början.
- Vem är här idag – och vem är inte här? Ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv betyder bland annat att ni behöver basera er bild av vilka som besöker verksamheten på fakta, och inte på känslan eller uppfattningen hos enskilda medarbetare. Se över den statistik ni för över besökarna (till exempel kön och ålder) för att se om det är något ni kan lägga till. Tänk på att statistiken inte ska kunna spåras till enskilda besökare.

TIPS PÅ HUR NI KAN ARBETA VIDARE:

- Prata om hur ni kan nå ut till fler tillsammans med era besökare. Samla in idéer, prova och utvärdera tillsammans. Det behöver inte bli rätt varje gång, men det stärker både er och besökarna i hur ni kan jobba för att nå ut till fler.
- Arbeta uppsökande och bjud in underrepresenterade grupper i arbetet med att skapa en inkluderande och välkomnade verksamhet.

HUR ARBETAR VI MED ICKE-DISKRIMINERING?

- Du träffar en tidigare besökare vid en busshållplats. Ni börjar prata och du frågar varför hen inte kommer till er verksamhet längre. Personen svarar att hen inte känner sig välkommen och att det inte känns som en trygg plats för unga hbtq-personer. Du blir mycket förvånad, då du alltid har tänkt på er mötesplats som en trygg plats där alla är välkomna. Ni har till exempel regnbågsflaggan uppsatt och har aldrig hört någon säga att er verksamhet inte är inkluderande förut. När den tidigare besökare går på bussen säger hen att det har förekommit mycket kränkningar kopplat till sexuell läggning och könsidentitet på fritidsgården.

DISKUSSIONSFRÅGOR TILL PERSONALGRUPPEN:

- Hur gör du i situationen?
- Finns det något du kan göra omedelbart?
- Vad kan du göra på längre sikt?
- Är er verksamhet tillgänglig och icke-diskriminerande? Hur vet du det?
- Vad behöver du som enskild medarbetare göra för att göra verksamheten öppen och motverka diskriminering?
- Vad behöver ni som personalgrupp göra för att göra verksamheten öppen och motverka diskriminering?
- Vad behöver ledningen göra för att göra verksamheten öppen och motverka diskriminering?

STÖD TILL SAMTALSLEDAREN:

I diskussionerna kopplade till det här exemplet kan du gärna uppmuntra personalen till att diskutera också andra grupper som diskrimineras. Till exempel på grund av funktionsnedsättning, könsidentitet, etnisk tillhörighet eller kön. I samtal med personer som har upplevt en kränkning eller diskriminering är det viktigt att inte ifrågasätta personens upplevelse. Bemötande som ”det är väl inte så farligt”, ”det är mycket bättre nu än tidigare” hjälper varken personen eller situationen. Personalen behöver också akta sig för att inta försvarsposition och till exempel kontra med att ”regnbågsflaggan hänger ju i entrén”. Ni behöver bekräfta personen som berättar, visa att ni lyssnar och berätta vad ni kommer att göra. Är det svårt att veta på en gång kan du be om att få återkomma men det är viktigt att inte lämna en person som har berättat om en kränkning utan att hen vet att det kommer att följas upp. Se också nästa sida om aktiva åtgärder och agerande mot diskriminering, trakasserier och kränkningar.

DET HÄR BEHÖVER NI GÖRA:

- Agera alltid vid kränkningar: säkerställa att all personal vet hur de ska agera när en kränkning sker
- Arbeta normmedvetet
- Ta fram en värdegrund som beskriver att

NORMSPANING

– HUR SER DET UT HOS OSS?

DEN HÄR ÖVNINGEN hjälper dig att få syn på de normer som påverkar era besökare. Du kan fundera över frågorna själv, men det kan vara en fördel att göra övningen med hela personalgruppen.

Alla deltagare ska ha läst de tidigare avsnitten om normer. Frågorna kan skickas ut

före mötet så att fritidsledarna kan göra en observation i verksamheten. En chef eller verksamhetsledare bör vara samtalsledare. Personen säkrar att det blir ett respektfullt samtal och fångar upp frågor som behöver diskuteras vidare eller som kräver åtgärder.

18

Samtalsledaren presenterar syftet med övningen

Syftet är att reflektera och bli medvetna om de normer som finns bland de unga. Övningen synliggör vilka som får hög status och vilka som riskerar att hamna utanför gemenskapen på grund av dessa normer.

Frågorna diskuteras i mindre grupper

Dela upp er i grupper om 2–3 personer och diskutera frågorna i 20–30 minuter sammanlagt. Under varje fråga finns följdfrågor som hjälper er att resonera om normer. Ni behöver inte besvara varje följdfråga, de finns där för att hjälpa er i samtalet.

FRÅGA 1.

Vilka normer finns bland de unga om hur man ska se ut och bete sig?

- Vilka utseenden, beteenden och attityder är vanliga eller ger hög status?
- Går det till exempel att beskriva den typiska besökaren?

FRÅGA 2.

Finns det utrymme att se ut och bete sig på många olika sätt?

- Vågar unga sticka ut och bryta mot normerna? Vad händer om någon gör det?
- Kan det finnas unga som inte söker sig till verksamheten av rädsla för att inte passa in?

FRÅGA 3.

Vilka normer finns bland de unga om kön och sexualitet?

- Finns det olika förväntningar på tjejer och killar?
- Finns det föreställningar om vilken typ av kärleksrelationer unga förväntas ha?
- Pratar de unga om olika identiteter och sexualiteter på ett respektfullt sätt?

Återsamling och avslut

Varje grupp presenterar kort vad de har kommit fram till. Samtalsledaren avrundar och återkopplar till syftet med övningen.

Ni har nu lärt er lite mer om den egna verksamheten. Ni kan använda kunskapen för att arbeta vidare med att vidga normerna så att fler känner sig välkomna och inkluderade.

Nästa avsnitt beskriver normmedvetna arbetssätt och ger tips som hjälper er på vägen.

19

alla är välkomna. Värdegrunden används för att förklara varför det inte är tillåtet att diskriminera och kränks andra besökare.

- Ta hjälp av varandra i personalgruppen och diskutera hur ni ska säga ifrån om barn och unga kränks eller trakasseras. Kom ihåg att dela på ansvaret så att det inte är en person som allt behöver säga till. All personal ska stå upp för de värderingar som gäller i verksamheten. Det är enklare att säga ifrån när kollegorna stöttar.
- Arbeta med tryggheten. En trygg miljö gynnar alla besökare. Det finns metoder för att undersöka hur besökarna upplever trygghet

ten i lokalerna, i bemötandet och i umgängandet med andra. Välj en metod som passar din verksamhet och arbeta tillsammans med de unga för att öka tryggheten.

TIPS PÅ HUR NI KAN ARBETA VIDARE:

I stödmaterialet ”Öppna fritidsverksamheten – om hbtq, normer och inkludering” finns många exempel på hur ni kan arbeta normmedvetet för att inkludera och förebygga kränkningar. Där finns till exempel en normspaning som ni kan göra för att personal och besökare tydligare kan se vilka normer som finns i er verksamhet.

DISKRIMINERING, TRAKASSERIER OCH KRÄNKNINGAR

En offentlig verksamhet som riktar sig till barn och unga ska genomsyras av trygghet och öppenhet. Trakasserier, kränkande behandling och diskriminering ska inte förekomma. Det bör både finnas ett aktivt arbete för att arbeta mot diskriminering, trakasserier och kränkningar och tydliga rutiner för hur ni ska agera om något har hänt. För verksamheter som regleras i skollagen, till exempel skola och fritidshem, finns tydliga lagkrav på hur det här arbetet ska göras. Men rätten att inte utsättas för kränkningar, diskriminering och trakasserier gäller förstås alla barn och unga som vistas i offentliga verksamheter. Därför är det bra för den öppna fritidsverksamheten att ta vägledning av den systematik och de verktyg som finns för andra pedagogiska verksamheter.

INVOLVERA BARN OCH UNGA I ARBETET

Att ha en verksamhet som inte diskriminerar och som är öppen och inkluderande är ett viktigt löpande arbete i verksamheten. För att resultatet av arbetet ska bli relevant och baseras på verksamhetens förutsättningar behöver ni involvera era besökare i arbetet. Använd gärna tillfället till att skapa förutsättningar för delaktighet, stärka gemenskapen och diskutera normer och rättigheter tillsammans.

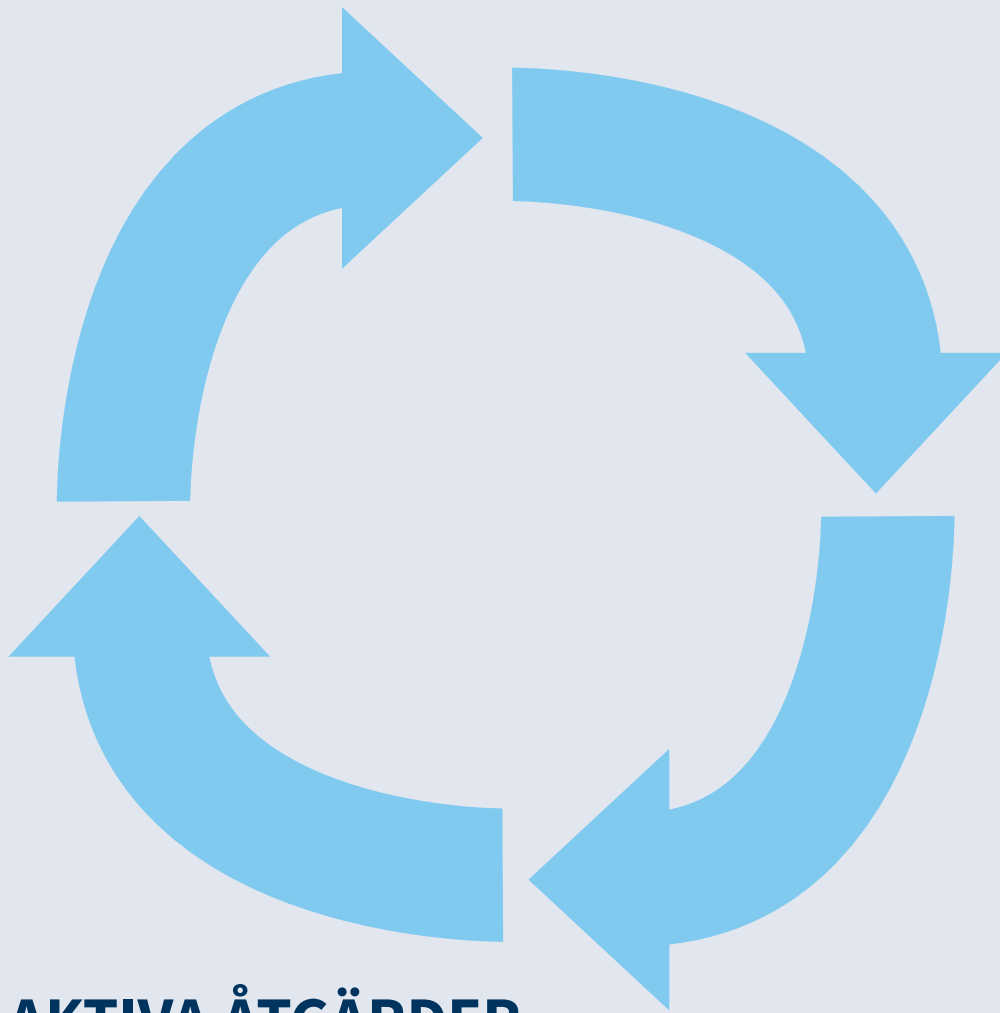
VAD INNEBÄR DISKRIMINERING

I den svenska lagen finns sju diskrimineringsgrunder: kön, könsidentitet eller uttryck,

etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. I barnkonventionens artikel två står det att rättigheterna gäller oavsett ”barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt.” När vi arbetar med barn och unga i öppen fritidsverksamhet behöver vi säkerställa att verksamheten är öppen, tillgänglig och icke-diskriminerande för alla.

STYRNING MOT DISKRIMINERING

I en kommun är det kommunledningens ansvar att se till att all verksamhet är fri från diskriminering. Ett bra skydd mot diskriminering kräver bra styrning. Det går att göra mycket på verksamhetsnivå, men ett systematiskt och långsiktigt arbete mot diskriminering kräver styrning och mål. Ofta finns det ett aktivt arbete mot diskriminering i kommunen – men det är inte alltid den öppna fritidsverksamheten är inkluderad i det. Undersök gärna om det finns ett aktivt arbete som er verksamhet kan inkluderas i.

AKTIVA ÅTGÄRDER

– En plan mot kränkande behandling

Aktiva åtgärder handlar om hur ni kan arbeta aktivt mot diskriminering, trakasserier och kränkningar i verksamheten. Det handlar alltså inte om att åtgärda saker som redan har skett. Arbetet med aktiva åtgärder görs i fyra steg:

1 | UNDERSÖKNING

I steg ett gör ni en undersökning av den egna verksamheten med syfte att hitta eventuella risker för diskriminering eller andra hinder för barns och ungas lika rättigheter och möjligheter.

····· Ett hinder kan vara allt som står i vägen för
····· lika rättigheter och möjligheter. Det kan vara
····· en fysisk otillgänglig miljö som hindrar till
····· exempel barn och unga med funktionsnedsätt-
····· ning att delta eller normer och attityder bland
····· besökare och personal. Undersökningen görs
····· för att identifiera eventuella risker och hinder i
····· verksamheten på ett generellt plan, inte för att
····· utreda specifika fall. Tänk på att ni ska titta på
····· samtliga diskrimineringsgrunder, oavsett om ni
····· vet eller tror att det finns någon i verksamheten

som är direkt berörd eller inte. Osynliga grupper av barn och unga är osynliga av en anledning. I undersökningen behöver ni utgå från kunskap om barn och unga, prata med dem själva och vara noga med att inte basera arbetet på vad ni tror utan vad ni vet. Ni kan till exempel:

- prata med de som deltar i er verksamhet, de som inte deltar och personal
- intervjuer enskilt eller i grupp
- ha workshops med barn och unga
- undersöka alla era styrdokument och policys utifrån diskrimineringsgrunderna och barnkonventionen.

Kom ihåg att hela tiden hålla undersökningen på en generell nivå, så att ni inte kartlägger personliga förhållanden på individnivå. Det är en viktig balansgång att å ena sidan ha kunskap om besökarnas förutsättningar för att inte diskriminera – och å andra sidan respektera allas rätt till integritet och skydd av sina personuppgifter.

2 | ANALYSERA ORSAKERNA

Efter undersökningen görs en analys av varför era hinder och risker finns. Det är vanligt att glida över på åtgärder i det här steget, och det är inget problem. Glöm bara inte bort att prata om orsakerna till hindren, då de ofta kan ge en bild av vad ni kan påverka enkelt och vad som är svårare och kräver mer.

3 | ÅTGÄRDA

I steg tre är det dags att göra en plan för arbetet framåt. Utgå från er undersökning och

analys och jobba tillsammans fram åtgärder. Glöm inte att tydligt bestämma vem som gör vad och när det ska göras. Planera också in uppföljning. Om ni kör fast och inte hittar åtgärder som kan komma till rätta med riskerna behöver ni meddela huvudmannen om att riskerna kvarstår och förklara varför ni inte har kunnat vidta tillräckliga åtgärder. Resultatet av det här steget blir er plan mot kränkande behandling. För att den ska vara användbar är det viktigt att den innehåller rutiner för hur ni ska agera om det händer något såväl som främjande åtgärder.

4 | FÖLJ UPP OCH UTVÄRDERA ARBETET

När planen är klar är det dags att följa upp och utvärdera alla fyra stegen. Utvärdera gärna både processen och resultatet tillsammans med era besökare och dokumentera tydligt vad ni kan förändra till nästa gång. Resultatet av utvärderingen kan med fördel användas som utgångspunkt för nästa undersökning av risker. Se också till att resultatet och planen blir känd bland både besökare och personal. Ni kan till exempel illustrera planen och sätta upp den på olika platser i era lokaler. Genom att göra arbetet mot diskriminering synligt visar ni att det är prioriterat och viktigt.

DELAKTIGHET I ARBETET

Tänk på att alla era besökare inte behöver delta i allt arbete, men de behöver vara med i alla stegen av arbetet. Era besökare är ovärderliga i arbetet med både undersökning och åtgärder. De är ju de verkliga experterna på hur situationen ser ut.

AGERA NÄR EN KRÄNKNING HAR SKETT

Om diskriminering, kränkningar eller trakasserier sker i er verksamhet behöver ni agera. För all utbildningsverksamhet som lyder under skollagen finns en bestämmelse om att kränkningar ska anmälas till chefen för verksamheten, som i sin tur ska anmäla till huvudmannen (till exempel kommunen). Det här sättet att agera bör vara vägledande också för andra offentliga verksamheter som arbetar med barn och unga, till exempel i den öppna fritidsverksamheten. Ta gärna kontakt med din kommun för att undersöka om det finns rutiner för anmälningar vid kränkningar och trakasserier som ni kan ta del av.

För att kunna stoppa pågående diskriminering, trakasserier och kränkningar behöver ni också utreda så fort ni vet att någon känner sig kränkt eller utsatt. Ni utreder för att få mer information och på det sättet kunna avgöra vilka åtgärder som krävs för att trakasserier ska sluta. När ni har en bild av vad som har hänt bestämmer ni vad som måste åtgärdas, om möjligt i samarbete med de berörda. Arbetet ska alltid syfta till att stoppa trakasserier. Efter en tid behöver ni följa upp åtgärderna med de inblandade för att se om de har fått önskad effekt. Alla punkterna ovan görs ofta i verksamheterna, men en viktig punkt som ibland missas är dokumentationen. I verksamhetens rutiner ska det framgå vad som dokumenteras, hur dokumentationen sparas och hur uppföljningen ser ut. Genom att kalla det här arbetet för åtgärder mot trakasserier och dokumentera vad som görs, har ni ett bra underlag för att stärka ert arbete mot diskriminering.

ICKE-DISKRIMINERING I REGERINGSFORMEN

Den öppna fritidsverksamheten är en del av det allmänna och ska därför arbeta aktivt för att motverka diskriminering. Regeringsformen, den mest grundläggande av de svenska grundlagarna slår fast att: *”Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.”*

ICKE-DISKRIMINERING I BARNKONVENTIONEN

Barnkonventionen slår fast att rättigheterna gäller varje barn som befinner sig i landet. Det står också att staten måste säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning.

”Icke-diskriminering: Lagstiftning krävs för att garantera att alla rekreationella, kulturella och konstnärliga miljöer, däribland offentliga och privata platser, naturområden, parker, lekplatser, idrottsanläggningar, museer, biograf, bibliotek, teatrar, samt kulturella aktiviteter, tjänster och evenemang, är tillgängliga för alla barn utan diskriminering på någon grund.”

Den allmänna kommentaren till barnkonventionens artikel 31 om lek, vila och fritid.

AVSLUTNINGSVIS – BARNKONVENTIONEN I DEN ÖPPNA FRITIDSVERKSAMHETEN

Med barnkonventionen som lag ställs krav på alla i offentlig verksamhet. Vi behöver bli ännu bättre på att se att vi arbetar med att uppfylla barns rättigheter – och att det kräver ett aktivt arbete.

I frågor om delaktighet ligger den öppna fritidsverksamheten långt före många andra verksamheter som kämpar med hur de ska jobba för att uppfylla den rättigheten. Arbetet med systematisk kvalitetsutveckling som många verksamheter börjat med har också stora möjligheter att vara ett stöd i arbetet att stärka barnrätten.

Som ni har märkt i det här stöd materialet är barnkonventionen inte en isolerad del av er verksamhet. Den handlar bland annat om icke-diskriminering, delaktighet, inflytande, inkludering, normmedvetenhet, möjligheter, utveckling och skydd. Det är frågor och ämnen som ni arbetar med i den öppna fritidsverksamheten varje dag och med barnkonventionen i handen kan ni hitta sätt att stärka det arbetet - för alla barns och ungas bästa.

FRÅGOR OCH SVAR OM BARNKONVENTIONEN I ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

Blir den öppna fritidsverksamheten lagstadgad i och med att barnkonventionen blir lag?

Att den öppna fritidsverksamheten, i den mening begreppet används i den här skriften, inte är beskriven i lagtext är en återkommande fråga när verksamheten diskuteras. Att barnkonventionen blir lag betyder inte att verksamheten i sig lagfästs. Det som inkorporeringen betyder är att det blir tydligare att det offentliga måste tillgodose varje barns rätt i enlighet med konventionen, till exempel rätten till fritid och rekreation.

Varför blir barnkonventionen lag, den har ju redan gällt i 30 år i Sverige?

I Sverige är det vanliga att vi inte gör enskilda konventioner till lag, utan att vi transformerar befintlig lag så att den ska stämma överens med de konventionen vi har lovat att följa. Inkorporeringen av barnkonventionen är ett sätt att försöka stärka genomförandet av barns rättigheter i hela samhället.

Blir det straffbart att inte låta sina barn gå till fritidsgården med barnkonventionen som lag?

Vi vill ha verksamheter som är öppna, inkluderande och inbjudande utan att diskriminera. Om det finns grupper som begränsas att delta i verksamheten finns det mycket vi i det offentliga behöver göra. Det kan handla om

att justera verksamheten, till exempel prova att ha fasta start- och sluttider för aktiviteterna. Vi kan också behöva skapa relationer med vårdnadshavare och andra vuxna runt barn och unga för att skapa förtroende för verksamheten. Slutligen behöver vi också vara uppmärksamma på om vi får signaler som gör att vi känner oro för att ett barn/en ung person far illa. Samtliga medarbetare i verksamheten har anmälningsplikt.

Jag är bara timvikarie, gäller verkligen anmälningsplikten mig?

Ja, om du arbetar i öppen fritidsverksamhet gäller anmälningsplikten dig. Det betyder att du är skyldig att anmäla till socialtjänsten om du känner misstanke att ett barn/en ung person far illa eller riskerar att fara illa till. Din arbetsplats ska ha rutiner för hur en orosanmälan görs, till exempel om den brukar göras tillsammans med en chef. Läs gärna mer på sidan 15.

Socialtjänsten i min kommun säger att sekretesslagen hindrar fritidsledare från att delta på samverkansmöten, stämmer det?

Olika kommuner har olika former för samverkansmöten om barn och unga i kommunen. Det är viktigt att inte fler personer än vad som är nödvändigt deltar, och att de som är där deltar med utgångspunkt i vad som

är bäst för barnet/den unge. Det är också mycket viktigt att alla som är där är införstådda med att samtalen är sekretessbelagda. Men det finns inget som generellt hindrar att just yrkesgruppen fritidsledare deltar. Det bästa är att ha en bra dialog med övriga aktörer runt den unge och tillsammans diskutera vad som är bäst för hen.

Är det mitt uppdrag att lära våra besökare om deras rättigheter?

Alla vuxna bör ta ansvar för att barn och unga känner till sina rättigheter. Många civilsamhällesorganisationer har bra material som du kan använda för att öka kunskapen. Att känna till sina rättigheter kan också öka lusten att engagera sig och driva frågor både i den öppna fritidsverksamheten och på andra platser i barns och ungas liv.

KÄLLOR OCH LÄSTIPS

- FN:s konvention om barnets rättigheter (1989)
- Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 (2013) om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (art. 31)
- Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hörd
- Socialtjänstlagen (2001:453)
- Proposition 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter
- Diskrimineringslagen (2008:567)
- På Allmänna barnhusets webbsida **dagsatt-prataom.se** finns mycket bra information för dig som yrkesverksam om våld mot barn, sexuella övergrepp mot barn och barn med skilda föräldrar.
- På Barnombudsmannens webbsida **Minarättigheter.se** finns det material som du kan använda om du vill öka kunskapen om barnkonventionen bland dina besökare.
- På Barnombudsmannens webbsida **barnrattsresan.barnombudsmannen.se** finns ett

- processtöd som hjälper kommuner, regioner och myndigheter att utveckla sitt arbete med Barnkonventionen.
- På Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor webbsida **mucf.se** kan du läsa mer om myndighetens uppdrag att fungera som stöd för den öppna fritidsverksamheten. Där kan du även ta del av myndighetens kommande satsningar i arbetet med att ge stöd till öppen fritidsverksamhet.
- På Socialstyrelsens webbsida **Kollpasoc.se** finns information om Socialtjänsten anpassad för barn och unga.
- På Diskrimineringsombudsmannens webbsida **do.se** finns många exempel på hur ni kan arbeta mot diskriminering, kränkningar och trakasserier.

BARNKONVENTIONEN I KORTHET¹

Artikel 1 Som barn räknas varje människa under 18 år.

Artikel 2 Alla barn har samma rättigheter och ska skyddas mot alla former av diskriminering.

Artikel 3. Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 4 Varje stat har ansvar för att barns rättigheter uppfylls och ska använda sina resurser till fullo för att det ska ske. Där det behövs ska stater samarbeta internationellt.

Artikel 5 Barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare har ansvar för barnet och ska utifrån utvecklingen av barnets egen förmåga ge ledning och råd när barnet utövar sina rättigheter.

Artikel 6 Varje barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

Artikel 7 Barnet har rätt att få ett namn och ett medborgarskap från födseln. Barnet har rätt att, så långt det är möjligt, få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad.

Artikel 8 Barnet får inte berövas sin identitet, medborgarskap, namn och släktförhållanden.

Artikel 9 Barnet ska inte skiljas från sina föräldrar om det inte bedöms vara nödvändigt för barnets bästa.

Artikel 10 Barnet har rätt att återförenas med sin familj om familjen splittrats. Ansökningar från barn eller föräldrar som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt.

Artikel 11 Ett barn får inte föras bort eller hållas kvar i utlandet utan tillstånd. Stater ska enskilt och tillsammans bekämpa detta.

Artikel 12 Barnet har rätt att fritt uttrycka åsikter i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Artikel 13 Barnet har rätt till yttrandefrihet. Barnet har rätt att söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift, tryck, konstnärlig form eller på andra sätt som barnet väljer. Detta med respekt för andra personers rättigheter.

Artikel 14 Barnet har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

Artikel 15 Barnet har rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.

Artikel 16 Barnet har rätt till ett privatliv.

Artikel 17 Barnet har rätt att få tillgång till information och material från olika källor, som internet, böcker, radio och tv. Staten ska uppmuntra att det skapas material som är av värde för barn och som inte är skadligt.

Artikel 18 Barnets föräldrar eller vårdnadshavare, har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling, med statens stöd. De ska låta sig vägledas av vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 19 Barnet ska skyddas mot alla former av fysiskt och psykiskt våld, mot övergrepp, vanvård och försurmlig behandling, mot misshandel och utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. Staten är ansvarig för att ha fungerande system för att skydda barnet.

Artikel 20 Ett barn som inte kan bo kvar i sin hemmiljö har rätt till skydd och stöd från staten, samt rätt till alternativ omvårdnad.

Artikel 21 Vid adoption ska staten säkerställa att största vikt ges till vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 22 Ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting har rätt till skydd, hjälp och alla rättigheter i barnkonventionen, oavsett om barnet kommer ensamt eller tillsammans med föräldrar eller annan person. Ett barn har även rätt att spåra och hitta sina föräldrar och andra familjemedlemmar.

Artikel 23 Ett barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp som främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället

Artikel 24 Barnet har rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. Traditionella sedvänjor som är skadliga för barnets hälsa ska avskaffas.

Artikel 25 Ett barn som har omhändertagits av myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling har rätt till regelbunden översyn av sin behandling och sitt omhändertagande.

Artikel 26 Varje barn har rätt att till social trygghet, inklusive socialförsäkring.

Artikel 27 Varje barn har rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling

Artikel 28 Barnet har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara obligatorisk och gratis.

Artikel 29 Utbildningen ska hjälpa barnet att utveckla personlighet och förmågor, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och utveckla en anda av förståelse, fred och tolerans.

Artikel 30 Varje barn som tillhör en etnisk, religiös eller språklig minoritet, eller som tillhör en ursprungsbefolkning, har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

Artikel 31 Barnet har rätt till lek, vila, fritid och rekreation samt att fritt delta i det kulturella livet.

Artikel 32 Barnet har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot skadligt arbete som hindrar barnets skolgång eller utveckling.

Artikel 33 Barnet har rätt att skyddas från användning, framställning och handel av narkotika.

Artikel 34 Barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

Artikel 35 Varje form av bortförande, försäljning av eller handel med barn ska förhindras.

Artikel 36 Barnet har rätt till skydd mot alla former

av utnyttjande som kan skada barnet på något sätt.

Artikel 37 Barnet får inte utsättas för tortyr, annan grym behandling, livstids fängelse eller dödsstraff. Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Frihetsberövande får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt. Barnet har rätt att snarast möjligt få juridisk hjälp.

Artikel 38 Varje stat ska säkerställa skydd och omvårdnad av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39 Barnet har rätt till fysisk och psykisk rehabilitering och social återanpassning om hen har utsatts för vanvård, övergrepp, omänsklig eller förnedrande behandling eller väpnade konflikter.

Artikel 40 Varje barn som anklagas, åtalas eller döms för brott har rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Artikel 41 Om det finns bestämmelser i en stat som ger barnet större möjligheter att förverkliga sina rättigheter än de som står i barnkonventionen, gäller de bestämmelserna.

Artikel 42 Varje stat ska genom aktiva åtgärder göra barnkonventionen allmänt känd bland både vuxna och barn.

Artikel 43–45 FN:s barnrättskommitté granskar konventionsstaternas rapporter om hur de lever upp till Barnkonventionen och ger kritik och rekommendationer till staterna.

Artikel 46–54 Regler om hur stater ansluter sig till konventionen och när den börjar gälla.

¹ Till barnkonventionen hör tre fakultativa protokoll, som är tillägg till konventionen. Sverige har ratificerat de två första, men de är inte inkorporerade i svensk lag.

Läs mer på barnombudsmannen.se

Icke-diskriminering, delaktighet och rätten till en meningsfull fritid är bara några av de rättigheter i barnkonventionen som direkt kopplas till det arbete som görs varje dag i den öppna fritidsverksamheten.

MUCF har därför tagit fram en verktygslåda innehållande tre delar om hur barnkonventionen kan bli en självklar del i öppen fritidsverksamhet. Du som chef eller verksamhetsledare kan använda det här stödmaterialet på olika sätt. Stödmaterialet innehåller diskussionsexempel från öppen fritidsverksamhet, frågor till personalgruppen och översiktliga förklaringar om vad ni behöver ha på plats i verksamheten för att uppfylla arbetet med barnkonventionen.

I verktygslådan finns även:

- En modell för hur ni i personalgruppen kan planera, genomföra, utvärdera och utveckla aktiviteter med stöd i barnkonventionen.
- En serie korta filmer som beskriver vikten av öppen fritidsverksamhet och som riktar sig till beslutsfattare på lokal och regional nivå.

Vi vill framföra ett varmt tack till er alla som på olika sätt bidragit till detta stödmaterial.

På mucf.se finns mer information och material som kan användas som stöd i den öppna fritidsverksamheten.